La *Glossa VI* del manuscrit 74 de Ripoll: un epítom isidorià incorporat al *Liber glossarum*

Jesús Alturo i Perucho
Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana.
08193 Bellaterra. (Barcelona). Spain

Data de recepció: 15/3/1996

Abstract

The glossary known as *glossa VI* of ms. 74 from Ripoll has a particular interest. Not for the originality of its glosses, but precisely for the opposite. Every one of them is from isidorian source and is also found in *Liber Glossarum*. It is, therefore, an isidorian epitome to the *Liber Glossarum*, and it proves that its compiler, did probably use, not directly the Etymolgies of Saint Isidore, but summaries of this encyclopaedia which were in all likehood circulating in scholastic environments; summaries of which the Ripoll's glossary is credible proof.

Prosseguint la recopilació dels glossaris llatins altomedievals d'origen o procedència de Catalunya i de Septimània[1], ofereixo, en aquesta ocasió, l'edició de l'anomenada *Glossa VI* del manuscrit 74 de Ripoll. Aquest glossari té un interès remarcable. I no per l'originalitat de les glosses que transmet, sinó, justament, pel contrari, car es tracta d'un glossari, tot ell, d'inspiració isidoriana, i, més en concret, basat en els deu primers llibres de les *Etymologiae*. Però, al mateix temps, cal notar que

1. Vegeu ALTURO, J. «Fragment d'un epítom del *Glossarium Ansileubi* de la primera meitat del segle x». *Faventia* 7/1 (1985), p. 76-86+1 làm.; «Le manuscrit 1038 de la Bibliothèque de l'Abbaye de Montserrat: un glossaire du VIIIe siècle». *Euphrosyne*, XVIII (1990), p. 291-306; «El glossari llatí contingut en el manuscrit París, Biblioteca Nacional lat. 2306». *Espacio, Tiempo y Forma*, sèrie III, 3 (1990), p. 11-19; *«Corpus glossariorum Latinorum Cataloniae*. I. Els glossaris de Ripoll (I)», *Faventia*, 12-13 (1990-91), p. 141-164; «El glossari llatí en escriptura visigòtica de la Burgerbibliothek de Berna, ms. A.92.3». *Faventia*, 14/1 (1992), p. 43-52; «El glosario del ms. París Bibl. Nat. lat. 609». *Euphrosyne*, XXII (1994); *In honorem Prof. M.C. Díaz y Díaz*, p. 185-200; «El glossari *in Regulam sancti Benedicti* de la tapa del ms. 120 de la Catedral de Barcelona». *Studia Monastica*, 37 (1995), p. 271-277; *Les glosses i el glossari del ms. Z.II.2 de San Lorenzo de El Escorial*. Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, (en premsa); *Les glosses interlinears del ms. Z.II.2 de San Lorenzo de El Escorial*. Ibidem; *El glossari* Glossulae ablatae ex Libro iudico *del ms. Z.II.2 de San Lorenzo de El Escorial*. Ibidem; «Un Seduli amb glosses de Remi d'Auxerre copiat a Barcelona a començos del segle x». *Analecta Sacra Tarraconensia*, 1996, (en premsa); Les glosses interlinears del ms. 2006 de l'Arxiu de la Catedral de la Seu d'Urgell: la *Collectio canonum dionisio–adriana* (en premsa).

gairebé totes les glosses recollides en ell es troben també en el *Liber glossarum*, altrament conegut com a *Glossarium Ansileubi*[2].

Aquesta coincidència demostra ben clarament que ens trobem davant un epítom isidorià que serví de font al recopilador del *Liber glossarum*[3]. Per tant, aquest no pouà directament de les *Etymologiae*, sinó de resums d'aquesta enciclopèdia que devien circular en ambients escolars, tal com prova fefaentment el glossari ripollès.

Aquest glossari és, a més, còpia, sens dubte, d'un model en escriptura visigòtica. Determinades característiques ortogràfiques, com la confusió *u/a* (com en *Platone* en comptes de *Plutone*, *hestus* en comptes de *aestas*), l'ús vacil·lant de la *h* (com en *erbe* en comptes de *herbae*), o la utilització de *c* per *q* o l'inrevés (com en *licorem* en comptes de *liquorem* o *quoeuntes* en comptes de *coeuntes*), bé ho demostren. Aquestes característiques, per tant, fan possible la deducció que, pel cap baix, aquest epítom ja circularia per Catalunya des d'abans de mitjan segle IX[4].

Cal destacar, d'altra banda, que el nostre glossari té totes les particularitats d'una recopilació lexicogràfica primitiva i, encara, poc elaborada[5]. És cert que presenta un mínim ordre alfabètic, el de la primera lletra, i que els extrets de les *Etymologiae* són més adaptacions que no pas transcripcions al peu de la lletra, (el que fa que, qualque vegada, la sintaxi sigui forçada). Però que es tracta d'una elaboració primitiva queda palès, també, per la inclusió que el recopilador féu dels títols d'alguns capítols de l'obra model, fenomen, d'altra banda, present també en altres glossaris primitius[6].

De la poca cura de la còpia, n'és prova, així mateix, la presència de lemmata sense explicació (com *Inpla[u]strum* s. v. *C[h]aturcica; Mane* s. v. *Partes diei*), o, contràriament, d'explicacions sense lemmata (com s. v. *<Castra>*, *<Fatum>*, *<Medicinae>*, *<Librama>*, *<Orare>*, *<Iubar>* o *<Nox>*). Alguns fragments textuals es presenten d'una manera abrupta (com en *<in> mense Marcio* o en *mensis October*). Aquestes incongruències expliquen alguns desplaçaments de glosses dins l'ordre alfabètic de la primera lletra.

2. El nostre glossari té continuació ininterrompuda, en el manuscrit de Ripoll, per una altra sèrie d'extrets isidorians, bé que ja no ordenats alfabèticament, ni presentats, en sentit estricte, com a glossari, motiu pel qual no els integro, ara per ara, dins la *Glossa VI*.
3. Els editors del *Liber glossarum* no sempre constaten la font isidoriana. Vegeu, per exemple, les glosses BI 15, FE 141, IP 10, PA 370 i PA 371.
4. Per a la cronologia de la pervivència de l'escriptura visigòtica a Catalunya, vegeu MUNDÓ, A.M.; ALTURO, J. «La escritura de transición de la visigótica a la carolina en la Cataluña del siglo IX». Dins les *Actas del VIII Coloquio del Comité Internacional de Paleografía Latina*. Madrid, 1990, p. 131-138, i, encara, ALTURO, J. «La escritura visigótica de origen transpirenaico. Una aportación a sus particularidades». *Hispania Sacra*, 46 (1994), p. 33-64.
5. Per a les particularitats de la transmissió textual dels glossaris, vegeu ALTURO, J. «I glossari latini altomedievali della Catalogna con alcuni notizie sui settimani». Dins *Les manuscrits des lexiques et glossaires de l'antiquité tardive à la fin du Moyen Age*. Actes du Colloque International organisé par le Eltone Magnane Center for Scientific Culture (Erice, 23-30 september, 1994). Louvain-la-Neuve, 1996, p. 101-120.
6. Vegeu el cas del glossari del manuscrit 609 de París en ALTURO, J. «El glosario del ms. París Bibl. Nat. lat. 609». Cit.

En definitiva es tracta d'una típica obra d'ús escolar i de transmissió textual oberta, amb totes les característiques del gènere.

Diguem, per acabar, que la glossa *Iubileus* té incorporat un afegitó no isidorià, que pot tenir el seu interès per a una datació més precisa del còdex 74 de Ripoll. I és que, en parlar de l'any jubilar, s'especifica *annus iubeleus (–bi–)* in quo ista geruntur. Podríem trobar-nos, doncs, en l'any 980? Espero, però, de poder tornar a tractar aquest tema amb més detall i temps en la introducció al meu *Corpus glossariorum latinorum Cataloniae*.

Incipit sexta glossa ex multorum genera (-ribus) uerborum et nominum qualiter sum<p>serunt exordium.

A

1 **<H>abitus**: ab <h>abendo aliquid dictus.
Apositasin (Apophasin): negacionem (-ti-).
Anticimena: opposita dicitur, quasi contra<ria>.
Arithmet[h]ica: gr<a>ece, latine numerorum disciplina.
5 **<H>armonia**: est modulacio (-ti-) plurimorum sonorum.
Arsis: inicium (-ti-), eleuatio uocis est.
Aspera uox: est rauc[\h/]a.
Astra: est (sunt) stell<a>e grandes, ut Orion.
Alopicia: est capillorum fluor.
10 **Arra**: dicta a ré, pro qua traditur.
Adulterium: est alterius torum quomaculare (com-).
Autumnus: a tempestate uocatus.
12a **Yemen (Hie–)**: ratio yemis (hemisphaerii), quia tunc breuiori sol uoluitur circulo et hoc tempus bruma dicitur. Edacitas enim gr<a>ece bruma (bro–) a<p>pellatur.
12b **Yuernus (Hiber-)**: inter hyemem (hi-) et uernum est. H<a>ec tempora singulis etiam c<a>eli partibus ministrantur.
12c **Ver**: quippe orienti datur, quia tunc ex terris omnia oriuntur. <A>estas uero meridiano, eo quod pars eius calore flagrancior (-ti-) sit. Yems (Hi) septentrioni, eo quod frigoribus et perpetuo gelu torpet. Autumnus occiduo, propter quod graues morbos habet, unde et tunc omnia folia arborum defluent.
Apocripha (-cry-): autem dicta, id est secreta, quia in dubium ueniunt.

A

1. Isi. II 26, 9; Ansil. HA 37 // 2. Isi. II 27, 3; Ansil. AP 119 // 3. Isi. II 31, 1 // 4. Isi. III 1, 1; Ansil. AR 404 // 5. Isi. III 20, 2; Ansil. AR 479 // 6. Isi. III 20, 9; Ansil. AR 509 // 7. Isi. III 20, 13; Ansil. AS 154 // 8. Isi. III 60, 2; Ansil. AS 206 // 9. Isi. IV 8, 1; Ansil. AL 279 // 10. Isi. IX 7, 6; Ansil AR 11 // 11. Isi. V 26, 13; Ansil. AD 940 // 12. Isi. V 35, 5; Ansil AV 449 // 12a. Isi. V 35, 6; Ansil. HI 84 // 12b. Isi. V 35, 7; Ansil HI 36 // 12c. Isi. V 35, 8; Ansil. VE 256 // 13. Isi. VI 2, 51; Ansil. AP 123.

Apologeticum: excusatio que (qua) in defensione negationis respondere solemus.

15 **Argumentum**: quod sit ar<gu>te inuentum a<d> conprobandas res.

Antifona (-pho-): ex gr<a>eco, interpretatur uox reciproca.

Alleluia: duorum uerborum interpretatio est laus Dei, et est hebr<a>eum. Ya (Ia) enim apud hebr<a>eos Deus uocatur.

Amen: uere siue fideliter.

Amen alleluia: quasi dicat amen Deus.

20 **Angeli**: gr<a>ece, hebraice mala<ch>oth dicunt, latine nuncii (-ti-) interpretantur.

Archos: gr<a>ece, latine princebs (-ceps) dicitur.

Adam: sicut dicit <H>ieronimus (-ny-), terrenus interpretatur siue terra rubra.

22a **[H]Eua**: uita siue calamitas siue u<a>e interpretatur. Vita, quia origo fuit nascendi; calamitas et u<a>e, quia per pr<a>euaricationem eius mors ingreditur in <h>omines. Calamitas ab calendo (-den?) nomen accepit.

Apostoli: gr<a>ece, latine missi interpretantur.

Archiepiscopus:gr<a>eco uocabulo, quod sit su<m>mus episcoporum. Tenet uicem apostolicam et pr<a>esidet tam metropolitanis quam episcopis ceteris. Princebs (-ceps) episcoporum.

24a **Metropolitanus**: mensura ciuitatum.

24b **[Archiepiscopus]. Episcopus**: dictus quia sic superefficitur, sic superintendat, curam scilicet subditorum gerat. Scop<e>i<n> enim latine intendere dicitur.

24c **Episcopi**: gr<a>ece, latine speculatores dicuntur, quia speculare debent mores et uitam de omnes (-nibus) sibi subditos (-tis).

25 **Antistes**: dictus ab eo quod primus in ordine Ecclesi<a>e ante omnes stet.

Antic<h>ristum: quod ante Christum uenturus sit. Antichristus dicitur quia contra Christum uenturus sit. Antichristus gr<a>ece, latine contrarius Christo.

Afrodi<te>n: autem gr<a>ece spuma uocatur. Et inde Afrodi<te>n Venerem dici<tur>, quod co[h]itus spuma sanguinis est, qu<a>e ex su[c]co uiscerum liquidum (-do) salsoque constat.

<Fatum>: a [f]fando igitur fatum dicunt.

Ancill<a>e: a sustentando et sustinendo domin<a>e su<a>e dict<a>e.

30 **Agnati**: \dicti/ eo, quod accedant pro natis dum desunt filii.

14. Isi VI 8, 6; Ansil. AP 133 // 15. Isi. VI 8, 16; Ansil. AR 337 // 16. Isi. VI 19, 7; Ansil. AN 424 // 17. Isi. VI 19, 19; Ansil. AL 119 // 18. Isi. VI 19, 20; Ansil. AM 126 // 20. Isi. VII 5, 1; Ansil. AN 139 // 21. Isi. VII 5, 6; Ansil. AR 171 // 22. Isi. VII 6, 4; Ansil. AD 7 // 22a. Isi. VII 6, 5; Ansil. EU 5 // 23. Isi. VII 9, 1; Ansil. AP 155 // 24. Isi. VII 12, 6 i 10; Ansil. AR 147 // 24a. Isi. VII 12, 7; Ansil. ME 605 // 24b. Isi VII 12, 11; Ansil. EP 64 // 24c. Isi VII 12, 12; Ansil. EP 64 // 25. Isi. VII 12, 16; Ansil. AN 470 // 26. Isi. VIII 11, 20-22; Ansil. AN 479 // 27. Isi. VIII 11, 76; Ansil. AF 108 // 28. Isi. VIII 11, 90; Ansil. FA 635 // 29. Isi. IX 4, 44; Ansil. AN 71 // 30. Isi. IX 6, 1; Ansil. AG 141.

B

1 **Butanicum**: liber dicitur ubi herb<a>e notentur.

Boia: est torque[n]s dampnatorum, quasi iugus (-gum) in boue.

Bibliotheca: gr<a>ec[h]o sermone, id est recognitio (repositio) librorum. Biblio<n> librum dicitur. T<h>ec[h]a repositio interpretatur.

Babtismum (Bap-): gr<a>ece, latine intinctio dicitur, quia ibi homo spiritu grati<a>e in melius inmutatur.

5 **Bel**: idolum Babilonia (-bylonium) est, quo<d> interpretatur uetus. Fuit hic Belus pater Ni[n]ni, primus rex Assiriorum (-sy-).

B[eh]elfegor (-phe-): interpretatur simulacrum ignomini<a>e. Ydolum (Ido-) enim fuit Mo[h]ab, cognomento Ba[h]al, sub monte Phegor.

B[eh]elzebub: ydolum (ido-) fuit A<c>c[h]aron, quo<d> interpretatur uir musc[h]arum. Zebul (-bub) enim musc[h]a uocatur. Propter sordes ydolatri<a>e (ido-). Et propter eius f<o>etorem uocatur uir musc[h]arum.

Belial et Behemoth: hebraice, latine animal sonat, propter quod excelsus a<d> terra<m> cecidit, et pro merito suo ut animal brutum e<f>fectus sit. Leuiathan, id est serpens de aquis, quia in huius s<a>eculi mare uocabuli (uolubi-) uersatur astucia (-ti-).

C

1 **Caucio (-ti-)**: concriptio debiti.

C<a>eca uox: est ut emissa cito suffocatur.

Canicula: stella, qui (quae) <a>estate[m] coniungitur cum sole et duplicatur calor et dissoluuntur corpora. Et ex ipsa stella dies caniculares dicuntur. Canis autem uocatur quod corpora morbo inficiat.

C<h>ronon: enim apud gr<a>ec[h]os tempus dicitur.

5 **C[h]or**: enim gr<a>eci cardian uocant.

C[h]arbunculus: dictus quod in [h]ortu rubescit, ut ignis, postea nigrescit, ut carbo.

Contagium: a[d] contingendo dictus.

Cephalea: capitis passio est, quia gr<a>eci capud (-put) cepha<le> dicunt.

Carnem: gr<a>eci sarcian uocant.

10 **C<h>irurgia**: gr<a>ece, latine manuum operatio[nem].

B

1. Isi. IV 10, 4; Ansil. BU 75 // 2. Isi. V 27, 12; Ansil. BO 32 // 3. Isi. VI 3, 1; Ansil. BI 15 // 4. Isi. VI 19, 43; Ansil. BA 109 // 5. Isi. VIII 11, 23; Ansil. BE 20 // 6. Isi. VIII 11, 24; Ansil. BE 38 // 7. Isi. VIII 11, 26; Ansil. BE 100 // 8. Isi. VIII 11, 27; Ansil. BE 102.

C

1. Cf. Isi. V 24, 22 // 2. Isi. III 20, 13; Ansil. CE 15 // 3. Isi. III 71, 14-15; Ansil. CA 437 // 4. Isi. IV 6, 1; Ansil. CR 234 // 5. Isi. XI 1, 118; Ansil. CO 2123 // 6. Isi. IV 6, 16; Ansil. CA 643 // 7. Isi. IV 6, 18; Ansil. CO 1697 // 8. Isi. IV 7, 2; Ansil. CE 105 // 9. Isi. IV 7, 28 // 10. Isi. IV 9, 2; Ansil. CI 391.

C<h>irurgia: ferramentorum incisio.
C[h]aturcica (-tarti-): gr<a>ece, latine purgatoria dicitur.
C[h]atapodia (-ti-): quod modicum potetur.
C[h]ataplasma: eo quod inductio sola sit. [Inpla[u]strum].
15 **Consuetudo**: dicta quia communis est usu.
Constitutio: uel edictum quod rex uel imperator <e>dicit.
C<h>iragraphum (-ro-): apud antiquis (-quos) conscriptio fiebat unde conueniebat et postea diuisa ab utrisque seruabatur.
Corbonan: est gazofilacium (-phy-) ubi pecuniam congregabant.
Conditiones: proprie testium sunt, et dict<a>e conditiones quod inter se conueniat sermo testium, quia non unus iurat, sed duo uel plures.
20 **Calumnia**: iurgium est, id est calide decipiendo.
Compedes: dict<a>e a conligando siue capiendo pedes.
Catena: dicta quod capiendo teneat[ur] utraque uestigia, ne progrediantur. Catena dicta quod se ipsa capiat et in se ipsa sit concatenata.
Carcer: dictus quod ibi homines co[h]erceantur.
Culneum (Culle-): est parracidale uasculum ab acculendo (oc-), id est claudendo dictum. Est autem uter ex corio factus, in quo parricid<a>e cum simio et gallo et serpente inclusi in mare pr<a>ecipitantur. Omnium autem istarum morcium (-ti-) genus animaduersio nominatur.
25 **C<h>ronica**: gr<a>ece, latine temporum series a<p>pellatur. C<h>ronos enim gr<a>ece, latine tempus interpretatur.
Com<m>entum: dictum quia cum mente interpretamus parabolam.
Calamus: arboris est et pinna auis, qui licorem (-quo-) ponit.
Canon: gr<a>ece, latine regula nun[c]cupatur.
Celebrita<s>: dicta quod non [h]ibi terrena, sed c<a>elestia tantum agantur.
30 **<S>cenofegia (-pe-)**: tabernaculorum dedicatio interpretatur. Cena enim gr<a>ece tabernaculum dicitur.
Chorus: multitudo in sacris collectus (-ta), et dicitur chorus in modum c[h]oron<a>e; et dicitur chorus a[d] una concordia, nam ludicrum cantilen<a>e non chorus, set (-d) classium dicitur.
C<a>erimoni<a>e: apud latinos dicuntur sacra omnia et uisum est doctoribus a c[h]arondo (-ren-) a<p>pellari, quasi carimonias, quod his qu<a>e in sacris offerunt<ur> in [h]usu hominum carent, et alii c<a>erimoniae obseruacionibus (-ti-) iud<a>eorum credunt.
C<h>risma: gr<a>ece, latine unctio nominatur, ex cuius nomine et Christus dicitur.

11. Isi. IV 9, 3; Ansil. I 386 // 12. Isi. IV 9, 8; Ansil. CA 968 // 13. Isi. IV 9, 9; Ansil. CA 961 // 14. Isi. IV 9, 11; Ansil. CA 961 // 15. Isi. V 3, 4; Ansil. CO 1602 // 16. Isi. V 13; Ansil. CO 1584 // 17. Isi. V 24, 22 // 19. Isi. V 24, 29; Ansil. CO 811 // 20. Isi. V 26, 8; Ansil. KA 40 // 21. Cf. Isi. V 27, 7; Ansil. CO 556 // 22. Isi. V 27, 9; Ansil. CA 996 // 23. Isi. V 27, 13; Ansil. CA 619 // 24. Isi. V 27, 36; Ansil. CU 52 // 25. Isi. V 28; Ansil. CR 240 // 26. Isi. VI 8, 5; Ansil. CO 375 // 27. Isi. VI 14, 3, 4; Ansil. CA 117 // 28. Isi. VI 16, 1; Ansil. KA 60 // 29. Isi. VI 18, 2; Ansil. CE 146 // 30. Isi. VI 18, 9; Ansil. SC 112 // 31. Isi. VI 19, 5-6; Ansil. CO 2368 // 32. Isi. VI 19, 36-39; Ansil. CA 444 // 33. Isi. VI 19, 50.

<Confessio>: Certe extra ueniam est qui peccatum cognoscit nec cognitum confitetur.

35 **Cephas**: dictus quod in capite apostolorum sit constitutus. C[h]ephalin (-le) gr<a>ece capud (-put) dicuntur (-ci-).

Cleros: gr<a>ece sors uel hereditas dicitur, quia clerici sortem Domini habent.

C<a>esares: dicti eo quod co[n]mati essent; ex[h]acto (-ec-) utero eximebantur, C<a>esones et C<a>esares a<p>pellabantur.

Celiarcis (Chiliarchae): sunt qui mille pr<a>esunt militibus.

Centuriones: eo quod centum pr<a>esunt militibus.

40 **Ciues**: uocati quod in unum quoeuntes (co-) uiuant et uita co<m>muni sit et consortium.

Censores: autem dignitas est iudicialis. Censere enim iudicare est.

D

1 **Diale<c>tica**: dicitur ad disserendas res a[c]cucior (-ti-).

Dura uox: qui (quae) uiolentos emittit sonos, sicut tonitruum.

Diamaron: a succu mor<a>e nomen sumpsit.

Dolus: mentis est calliditas, ab eo quod deludat. Aliud enim agit et aliud simulat.

5 **Damnum**: a[d] diminucione[m] (-ti-) rerum.

Dies: dicti a diis, quorum nomina romani quibusdam sideribus sacrauerunt.

Diem primum: a sole[m] a<p>pellauerunt, qui princebs (-ceps) est omnium siderum.

Diem secundum: a luna, qu<a>e soli proxima est magnitudine et splendore.

Diem tercium (-ti-): ab stella Martis, qu<a>e Vesper uocatur.

10 **Diem quartum**: ab stella Mercurii, quam quidem (-dam) candidum circulum dicunt.

Diem quintum: ab stella Iouis, quam F<a>et<h>on<t>em (Phae-) aiunt.

Diem sextum: ab Veneris stella, quam Luciferum asserunt, qu<a>e inter omnia sidera plus lucis habe[a]t.

Diem septimum: ab stella Saturni, qu<a>e sexto c<a>elo locata triginta annis fertur explere cursum suum.

Dalila: paupercula dicitur.

34. Isi. VI 19, 78; Ansil. CO 868 // 35. Isi. VII 9, 3; Ansil. CE 108 // 36. Isi. VII 12, 1-3; Ansil. CL 166 // 37. Isi. IX 3, 12; Ansil. CE 598 // 38. Isi. IX 3, 30; Ansil. CI 111 // 39. Isi. IX 3, 31; Ansil. CE 359 // 40. Isi. IX 4, 2; Ansil. CI 462 // 41. Isi. IX 4, 13; Ansil. CE 316.

D

1. Isi. II 23, 2; Ansil. DI 14 // 2. Isi. III 20, 12; Ansil. VO 166 // 3. Isi. IV 9, 9; Ansil. DI 30 // 4. Isi. V 26, 7; Ansil. DO 85 // 5. Isi. V 27, 5; Ansil. DA 73 // 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13. Isi. V 30, 5-7; Ansil. DI 201 // 14. Isi. VII 6, 56; Ansil. DA 42.

15 **De nomina (-nibus) Christianorum**:

15a **Christianus**: de unctione deducitur siue de nomine auctoris. A c<h>risma Christus dicitur, et a Christo christiani. Non se glorietur christianus quod nomen Christi habet. Si opera non sectatur, si non [h]ambulat sicut ille ambulauit a quo nomen traxit, non liberabitur nomen, sed condemnabitur.

15b **Catholicus**: uniuersalis siue generalis dicitur, quia gr<a>eci uniuers<al>e catholicon uocant.

15c **Ortodoxus**: est recte credens et, ut cre[di]dit, uiuens. Ort<h>o<s> enim gr<a>ece recte dicitur, doxo (-xa) glorie (-ria), hoc est uir rect<a>e glori<a>e.

15d **Neop<h>itus (-phy-)**: gr<a>ece, latine nouellus et rudi<s> fidelis, uel nuper renatus interpretari potest.

15e **Caticuminus (-techumenus)**: dictus pro eo, quod fidei <doctrinam> spondionis (-sione) babtismi (bap-) audit. Gr<a>eci caticuminus (-techumenus) auditor dicunt.

15f **Laicus**: popularis dicitur. La[h]os gr<a>ece populus dicitur.

15g **Proselitus**: gr<a>ece, latine aduena et circumcisus.

De ecclesia et sinagoga (sy-):

16a **E<c>clesia**: gr<a>ece, latine conuocatio dicitur, quod omnes ad se uocet.

16b **Sinagoga** (Sy-): gr<a>ece congregacio (-ti-) dicitur.

De religione et fide:

17a **Dogma**: a putando phylosophy (phi-) nominauerunt, id est, 'hoc puto esse bonum', 'hoc puto esse uerum'.

17b **Religio**: dicta quod per eam uinculo uni Deo religamus seruiendi, et est compositum a relegendo et eligendo.

17c **Charitas**: gr<a>ece, latine dilectio dicitur, quod duos in se inliget, id est amor Dei et proximi.

17d **Hereses (-sis)**: gr<a>ece, ab electione uocatur, quod sibi eligat unusquisque quod melius illi uidetur.

17e **Secta**: a[d] sequendo et tenendo dicta.

17f **Sc<h>isma**: ab scissura animorum dicta, qui recte non credit ut ceteri.

17g **Suprestitio (-per-)**: dicta eo quod superflua sit instituta obseruacio (-ti-).

17h **Iud<a>ei**: confessores interpretantur. Multi (-tos) ex his sequitur confessio, quos antea perfidia possidebat.

15a. Isi. VII 14, 1-3; Ansil. XE 12 // 15b. Isi. VII 14, 4; Ansil. CA 1008 // 15c. Isi. VII 14, 5; Ansil. OR 316 // 15d. Isi. VII 14, 6; Ansil. NE 299 // 15e. Isi. VII 14, 7; Ansil. CA 984 // 15f. Isi. VII 14, 9; Ansil. LA 221 // 15g. Isi. VII 14, 10; Ansil. PR 2868 // 16a. Isi. VII 1, 1; Ansil. EC 14 // 16b. Isi. VIII 1, 7; Ansil. SI 360 // 17a. Isi. VIII 2, 1; Ansil. DO 50 // 17b. Isi. VIII 2, 2; Ansil. RE 876 // 17c. Isi. VIII 2,6; Ansil. KA 93 // 17d. Isi. VIII 3, 1; Ansil. HE 135 // 17e. Isi. VIII 3, 4; Ansil. SE 57 // 17f. Isi. VIII 3, 5; Ansil. SC 231 // 17g. Isi. VIII 3, 6; Ansil. SU 773 // 17h. Isi. VIII 4, 1; Ansil. IV 98.

17i **<H>ebr<a>ei**: transitores dicuntur, ut de peioribus ad meliora transeant.

17j **Pharis<a>ei**: ex hebr<a>eo in latinum interpretantur diuisi.

17k **Saduc<a>ei**: iusti[s] se uindicant, quod non sunt.

Dictatores:dicti principes et pr<a>eceptores et magistri populi, cuius (quorum) <e>dicta et pr<a>ecepta secuntur (-quun-).

Dux: dictus eo quod sit ductor exercitus.

20 **Decani**: eo quod decem pr<a>esunt militibus.

<Castra>: dicta castra quasi casta, quod ibi castraretur libido quod non interesset ibi mulier.

Decuriones: dicti quod sint de ordine curi<a>e.

E

1 **Ennoematice**: gr<a>ece, latine nocio (-ti-) dicitur.

Enc<hi>ridion: dictum quod manu adstringatur, dum plurima contineat ferramenta.

<H>ereditas: dicta a rebus additis.

Exilium: dictum quasi extra solum.

5 **Exul**: quasi longe ductus, exutus a patria.

<H>esternum diem: dictum quod iam sit extraneus.

<H>ebdomada: dicta a numero septem dierum. <H>ebta (-ep-) enim gr<a>eci septem dicunt et nos septimanam uocamus, quasi septem luces. Nam mane lux est.

<A>equino<c>tium: dictum quod nox et dies <horarum spatio a>equali consistunt.

<A>equinoc<t>i[e]<a>: due (–a) sunt, unum uernale et aliud autumnale. Vernale, VIII° kalendas aprilis; a<u>tumnale est VIII° kalendas octobris.

10 **<A>estas**: dicitur ab <a>estu, quasi usta, id est exusta et arida.

E[u]uangelium primum: Ma<t>he<a>eus scripsit litteris hebraicis in Iud<a>ea: 'Liber generationis'.

E[u]uangelium secundum: Marc[h]us scripsit eloquio gr<a>eco in Italia: 'Vox clamantis in deserto'.

E[u]uangelium tercium (-ti-): Luc[h]as scripsit in Gr<a>ecia Teophylo (-phi-) episcopo: 'Fuit in diebus <H>erodis regis'.s

17i. Isi. VIII 4, 2; Ansil. EB 17 // 17j. Isi. VIII 4, 3; Ansil. FA 428-429 // 17k. Isi. VIII 4, 4; Ansil. SA 114 // 18. Isi. IX 3, 11; Ansil. DI 117 // 19. Isi. IX 3, 22; Ansil. DU 183 // 20. Isi. IX 3, 31; Ansil. DE 44 // 21. Isi. IX 3, 44; Ansil. CA 89 // 22. Isi. IX 4, 23; Ansil. DE 200.

E

1. Isi. II 29, 3; Ansil. EN 27 // 2. Isi. IV 11, 1; Ansil. EN 11 // 3. Isi. V 25, 1; Ansil. HE 119 // 4. Isi. V 27, 28; Ansil. EX 1148 // 6. Isi. V 30, 20; Ansil. EX 1233 // 7. Isi. V 32; Ansil. EP 18 // 8. Isi. V 34, 1; Ansil. AE 216 // 9. Isi. V 34, 3; Ansil. AE 216 // 10. Isi. V 35, 4; Ansil. AE 312 // 11. Isi. VI 2, 35; Ansil. EU 12 // 12. Isi. VI 3, 36 // 13. Isi. VI 2, 37.

E[u]uangelium quartum: Io<h>annes scripsit in [h]Asia: 'In principio erat uerbum'.

15 **Exorcismum (-mus)**: gr<a>ece, latine coniuratio siue sermo increpationis est aduersus diabolum, ut discedat.

Exomologesis: gr<a>ece, latine confessio dicitur.

<H>ebr<a>ei: dicuntur ad (ab) Abraham si [h]Abrah<a>e imitantur fide<m>.

F

1 **Fle<g>ma (Phleg-)**: dicitur quod sit frigida; ex sanguine et felle ac[c]ut<a>e passiones nascuntur.

Febris: a feruore dicta, id est ad (ab) abundantia caloris.

Furunculus: dicitur a feruitudine. Gr<a>eci antrox dicunt, quod sit ignitus.

Farmacia (Phar-): gr<a>ece, latine medicamina dicitur.

5 **Fle<b>ot[h]omum (Phle-)**: ab incisione uocatum. Nam incisio gr<a>ece (-ci) t[h]omum (–me) dicunt.

Facta legalia: pr<a>ecepta ut earum metu humana c[h]o[h]erceretur (-cea-) audacia.

Fides: dicta eo quod fiat.

Facinus: dictum a faciendo malum, quod noceat alteri.

Flagitium: a flagitando, corruptela libidinis.

10 **Falsitas**: a<p>pellata a fando, aliud quod uerum non est.

Furtum: rei alien<a>e clam abstrahere. Furtum a furuo, id est a fusc[h]o uocatum, quia in obscuro fit.

Flagra et plag<a>e et flagella: ideo dict<a>e, quia cum flatu et strepitu in corpore sonant.

Fama: a fando dicta, id est loquendo bonum an (aut) malum nomen.

Feri<a>e: dict<a>e a fando.

15 **Fare (-ri)**: dicere est.

Fara[h]o (Pha-): nomen est non hominis, set (-d) honoris.

Filosophi (Phi-): gr<a>ece, latine amatores sapienti<a>e interpretantur.

Fratres: dicti eo quod sint ex eodem fructu et ex eodem semine nati. Germani ex eadem genitrice (-ne-) nati. Sicut fratres ex eodem fructu, ita germani ex eadem genitrice (-ne-). Nam soror ex eodem semine dicta, ut sorte habeatur cum fratribus.

14. Isi. VI 2, 39 // 15. Isi. VI 19, 55; Ansil. EX 74 // 16. Isi. VI 19, 75; Ansil. EX 729.

F

1. Isi. IV 5, 7; Ansil. FL 117 // 2. Isi. IV 6, 2; Ansil. FE 14 // 3. Isi. IV 8, 15; Ansil. FU 316 // 4. Isi. IV 9, 2; Ansil. FA 316 // 5. Isi. IV 11, 2; Ansil. FL 198 // 6. Isi. V 20 // 7. Isi. V 24, 17; Ansil. FI 73 // 8. Isi. V 26, 2; Ansil. FA 169 // 9. Isi. V 26, 3; Ansil. FL 75 // 10. Isi. V 26, 9; Ansil. FA 292 // 11. Isi. V 26, 18; Ansil. FU 310 // 12. Isi. V 27, 14; Ansil. FL 77 // 13. Isi. V 27, 26; Ansil. FA 304 // 14. Isi. V 30, 12; Ansil. FE 348 // 16. Isi. VII 6, 43; Ansil. FA 410 // 17. Isi. VIII 6, 1; Ansil. PI 120 // 18. Isi. IX 6, 5-6-12; Ansil. FR 67.

Fratres: patrueles dicti, eo quod patres eorum germani fratres inter se fuerunt. Consubrini (-so-) dicti quia ex sorore aut fratre, aut ex duobus (dua-) sororibus sunt nati.

20 **Fratrueles**: dicti materter<a>e filii.

20a **Subrini (So-)**: consubrinorum (-so-) filii.

20b **Patruus**: frater patris est, quasi pater alius.

20c **Auunculus**: est matris frater; auunculus per diminutiui formam ab auo uenire uidetur.

20d **Amita**: est soror patris, quasi alia mater.

20e **Matertera**: est soror matris, quasi mater altera.

20f **Socer**: est qui filiam dedit.

20g **Gener**: est qui filiam duxit. Gener dictus quod ad[i]<s>ciscatur ad augendum genus.

20h **Socer et socrus**: quod generum et nurum sibi associetur.

G

1 **De geometrica**:

1a **Geometrica**: de terra et de mensura nomen accepit.

1b **Ge**: gr<a>ece terra[m] dicitur, metra mensura.

<Fel>: gr<a>eci enim fel colen dicunt.

<Phrenesis>: gr<a>eci enim mente<m> frenas uocant.

Grafium (-phi-): gr<a>ece, latine scriptorium dicitur.

5 **Grafia (-phi-)**: gr<a>ece, latine scriptura dicitur.

<De angelis>:

6a **Gabriel**: hebraice, latine fortitudo Dei.

6b **Rapha[h]el**: medicina Dei.

6c **Micha[h]el**: qui sicut Deus.

6d **Uri[h]el**: dicitur ignis Dei, sicut apparuit in rubo.

6e **Virtute<s>**: angeli[ca], per quos miracula in mundo fiunt, propterea uirtutes dicuntur.

6f **Potestates**: sunt quia maligni spiritus eorum potestate c[h]o[h]ercentur, ne[c] tantum noceant quantum cupiunt.

6g **Principatus**: sunt hii qui subditos angelos ad explendum mi<ni>sterium diuinum disponunt[ur].

19. Isi. IX 6, 13-14; Ansil. FR 68 // 20. Isi. IX 6, 15-19; Ansil. PA 849, 851 // 20a. Isi. IX 6, 15; Ansil. SU 331 // 20b. Isi. IX 6, 16; Ansil. PA 851 // 20c. Isi. IX 6, 17; Ansil. AU 280 // 20d. Isi. IX 6, 18; Ansil. AM 239 // 20e. Isi. IX 6, 18; Ansil. MA 876 // 20f. Isi. IX 6, 18; Ansil. SO 13 // 20g. Isi. IX 6, 19; Ansil. GE 83 // 20h. Isi. IX 6, 19; Ansil. SO 14.

G

1a. Isi. III 10, 3; Ansil. GE 231 // 1b. Isi. III 10, 3; Ansil. GE 1 // 2. Isi. IV 5, 4; Ansil. FE 141 // 3. Isi. IV 6, 3; Ansil. FR 121 // 4. Isi. VI 9, 2; Ansil. GR 20 // 5. Isi. VI 9, 2; Ansil. GR 19 // 6a. Isi. VII 5, 10 // 6b. Isi. VII 5, 13 // 6c. Isi. VII 5, 12 // 6d. Isi. VII 5, 15 // 6e. Isi. VII 5, 17 // 6f. Isi. VII, 5, 18 // 6g. Isi. VII 5, 19.

6h **Dominationes**: sunt pro eo quod [de] ceteris angelorum agminibus dominantur.

6i **T<h>roni**: sunt agmina angelorum, quia illis conditor pr<a>esidet, et per eos iudicia sua disponit.

6j **Cherubin**: hebraice, latine multitudo scienti<a>e dicitur.

6k **Seraphin**: hebraice, latine ardentes uel ince<n>dentes dicuntur.

Gens: a<p>pellata propter generaciones (-ti-) familiarum, id est a gignendo, sicut na[s]cio (-ti-) a nascendo.

Galli: a candore corporis nuncupati sunt. Gala enim gr<a>ece lac dicitur.

H

1 **Heredis**: nomen inuentum est propter eis (eos) qui tributum <a>eris soluebant. Postea et filii et generis (-res) et nepotes, heredes nuncupantur.

I

1 **<H>ipothesis (Hy-)**: gr<a>ece, latine causa dicitur.

Isagoga: gr<a>ece, latine introductio dicitur.

<H>ipograficen (Hy-): gr<a>ece, latine discriptio (des-) dicitur.

Ileos: dolor intestinarum.

5 **Yleos (I-)**: gr<a>ece, latine intestina dicitur.

<H>idrofob<i>a (Hydropho-): <g>raece, latine <aquae> metus. <H>ydro <g>raeci aquam dicunt, fobis (phobos) timorem.

<H>ydropis: ab occasu[m] (aquoso) humore dictus.

Inpetigo: est sicca scabies.

Iura: autem sunt qu<a>e iuste a nobis possidentur nec aliena sunt.

10 **Ius**: dictus a iuste possidendo.

Iniuria: est iniusticia (-ti-). Iniuria dicta qui<a> uiolat ordinem iuris.

Ictus: ab agitando uocatus.

Ignominium: dictum qui<a> crimen admittit et honestatis nomen perdit. Ignominium, quasi sine nomine.

Ignarus: sine scientia.

6h. Isi. VII 5, 20 // 6i. Isi. VII 5, 21 // 6j. Isi. VII 5, 22 // 6k. Isi. VII 5, 24 // 7. Isi. IX 2, 1; Ansil. GE 170 // 8. Isi. IX 2, 104; Ansil. GA 50.

H

1. Isi. IX 5, 1; Ansil. HE 118.

I

1. Isi. II 15, 1; Ansil. IP 10 // 2. Isi. II 25, 1; Ansil. HI 191 // 3. Isi. II 29, 5; Ansil. YP 30 // 4. i 5. Isi. IV 6, 14; Ansil. YL 7 // 6. Isi. IV, 6, 15; Ansil. YD 26 // 7. Isi. IV 7, 23; Ansil. YD 34 // 8. Isi. IV 8, 6; Ansil. IN 1241 // 9. Isi. V 25, 2; Ansil. IU 174 // 10. Isi. V 25, 3; Ansil. IU 195 // 11. Isi. V 26; Ansil. IN 959 // 12. Isi. V 27, 19; Ansil. IC 15 // 13. Isi. V 27, 25; Ansil. IG 55 // 14. Isi. V 27, 25; Ansil. IG 11.

15 **Ignobili[u]s**: sine nobilitate.

Infamium: quasi sine bona fama.

Iubeleus (-bi-): remissionis annus est, qui antiqua seruitute et res uendita et extracta reuenitur ad libertatem. Completis quadraginta nouem annis, annus iubeleus (-bi-) est, in quo ista geruntur. Iubeleus (-bileum-) <h>ebrei dicunt quem nos quinquagesimum dicimus.

Inc<a>enia (En-): noua templi [h]<a>edificatio et dedicatio. Cenon (Cai–) gr<a>eci nouum dicunt.

<H>ymni: proprie sunt continentes laudem Dei.

20 **Yob (Iob)**: in latinum dicitur dolens, et recte, propter percussionem carnis et passiones dolorum.

Iac[h]obus Alph<a>ei: filius Alph<a>ei.

Iac[h]obus: frater Domini, quia Maria, uxor Alph<a>ei, soror fuit matris Domini.

Iudas <I>scariot[h]es: a uico in quo ortus est uel ex tribu Y<s>sachar (Is-) uocabulum sumpsit. Incipimus enim cum nascimur, sumus cum uiuimus, desumus cum interimus.

Imperatores: dicti ab imperando exercitui.

25 **Indigen<a>e**: dicti inde geniti et in eodem loco nati ubi habitant.

Incol<a>e: autem non indigene (-nas), sed aduene (-nas) indicant.

K

1 **Kategori<a>e**: gr<a>ece, latine pr<a>edicamenta dicitur (-cun-).

Kataphasin: adfirmatione<m>.

Kategoricorum: pr<a>edicatiuorum dicitur.

Kata <h>ypotiposin (–ty–): gr<a>ece, latine <per> i[m]maginationem dicitur.

5 **Kata analogian**: gr<a>ece, latine iusta (iux-) rationem dicitur.

Kat<a> ep<a>enon: gr<a>ece, latine <per> laudem dicitur.

Kata to[n] pros ti[n]: gr<a>ece, latine ad aliquid uocant.

Katetuogian (Kaetiologian): gr<a>ece, latine secundam (-dum) reiterationem (rei rationem) dicitur.

Kalendas: autem, nonas et idus propter festos dies romani instituerunt. In his enim diebus conueniebant in urbibus et celebrabant<ur>. Kalendas

15. Isi. V 27, 25; Ansil. IG 49 // 16. Isi. V 27, 26; Ansil. IN 638 // 17. Isi. V 37, 3; Ansil. IU 21 // 18. Isi. VI 18, 12; Ansil. EN 9 // 19. Isi. VI 19, 17; Ansil. YM 14 // 20. Isi. VII 6, 42; Ansil. IO 10 // 21. Isi. VII 9, 14; Ansil. IA 29 // 22. Isi. VII 9, 15; Ansil. IA 30 // 23. Isi. VII 9, 20; Ansil. IU 94 // 24. Isi. IX 3, 14; Ansil. IM 87 // 25. Isi. IX 4, 39; Ansil. IN 423 // 26. Isi. IX 4, 40; Ansil. IN 224.

K

1. Isi. II 26, 1; Ansil. KA 133 // 2. Isi. II 27, 3; Ansil. KA 128 // 3. Isi. II 28, 2 // 4. Isi. II 29, 10; Ansil. KA 121 // 5. Isi. II 29, 11; Ansil. KA 123 // 6. Isi. II 29, 13; Ansil. KA 124 // 7. Isi. II 29, 14; Ansil. KA 125 // 8. Isi. II 29, 16; Ansil. KA 126 // 9. Isi. V 33, 12-14; Ansil. KA 25.

quidam a c[h]olendo extimant quia ueteres mensium principia colebant. Idus ab edendo dict[u]um putant; apud ueteres hii dies epularum erant. Nonas a nundinis uocantur. Nundin<a>e enim sunt public<a>e conuentiones siue mercimonia.

L

1 **Lex**: a legendo dicta.

Luna: dicta quasi Lucina, quia per solis inluminationis (-nes) luceat, propterea a luce luna.

Lucifer: dictus quod inter omnia sidera plus lucem ferat.

Latus: enim gr<a>ece pleura dicitur.

5 **<De uocabulis sanctorum librorum>**:

5a **Liber Genesis**: dicitur eo quod exordio (-dium) mundi et generatio s<a>eculi in eo contineatur.

5b **Liber Exodus**: dicitur exitum ex <A>egipto (-gyp-).

5c **Liber Leuiticus**: dicitur quod in eo ordine (-do) leuitarum contineatur.

5d **Liber Numerorum**: dicitur quod egressi (-sae) ex <A>egipto (-gyp-) in eo dinumerantur tribus et per eremu<m> mansiones.

5e **Liber Deuteronomium**: gr<a>eco sermone dicitur, quod latine interpretatur secunda lex.

5f **Liber Iosue**: nomen accepit a Ihesu filio Naue, in cuius textu continet regna hostium qu<a>e subuerterunt (-tuntur) post Iordanis transitu<m>.

5g **Liber Iudicum**: dicitur a principibus populi, qui pr<a>efuerunt in Israel post Moysen et Iosue antequam ad Saul et Dauid ueniret regnum.

5h **Liber Samuel**: eiusdem Samuelis natiuitatem et sacerdocium (-ti-) describit.

5i **Liber Malachim**: dicitur quod reges Israelitic<a>e gentis temporum narret. Malac <h>ebraice, latine regum dicitur.

5j **Liber Paralipemenon (-po-)**: gr<a>ece dicitur quod nos pr<a>etermissorum uel relicorum (-quo-) dicimus, quia ea, qu<a>e in lege omissa sunt, ibi explicantur.

5k **Liber Iob**: qui[bus]dam a Moise[n] (Moy-) scriptum arbitrantur, nonnulli ad (ab) ipsum (-so) Yob (Iob).

Lustrum: uero est pentet[h]e[se]rin, id est quinquenium.

Liber: est interior[a] tunica corticis, qu<a>e ligno c[h]o<ha>eret. De quo Virgilius: 'Alta liber h<a>eret in ulmo'.

L

1. Isi. II 10, 2; Ansil. LE 407 // 2. Isi. III 71, 2; Ansil. LU 315 // 3. Isi. III, 71, 18; Ansil. LU 74 // 4. Isi. IV 6, 8 // 5a. Isi. VI 2, 3 // 5b. Isi. VI 2, 4 // 5c. Isi. VI 2, 5 // 5d. Isi. VI 2, 6 // 5e. Isi. VI 2, 7 // 5f. Isi. VI 2, 8 // 5g. Isi. VI 2, 9 // 5h. Isi. VI 2, 9 // 5i. Isi. VI 2, 11 // 5j. Isi. VI 2, 12 // 5k. Isi. VI 2, 13 // 6. Isi. V 37, 2; Ansil. LU 420 // 7. Isi. VI 13, 3; Ansil. LI 60.

Libare: ergo proprie fundere est.

Letani<a>e (Li-): gr<a>eco nomine, latine dicuntur rogaciones (-ti-).

10 **Leuit<a>e**: uocati ex nomine auctoris. De Leui exorti sunt.

10a **Diac[h]onus**: gr<a>ece, latine ministri dicuntur.

10b **<H>ypodiacones**: gr<a>ece, quod (quos) nos subdiac[h]ones dicimus, quia subiacent pr<a>eceptis et officiis leuitarum.

Lectores: a legendo et <a> psalmis canendis uocati.

11a **Acolit<h>i (-ly-)**: gr<a>ece, latine ceropherarii (-fe-) dicuntur a deportandis cereis, et sacrifitium (-ci-) offerendum.

11b **Exorcistae**: gr<a>ece, latine adiuratio siue increpatio dicitur. Inuocant nomen Domini, increpant et coniurant spiritum inmundum ut egrediatur ab <h>omine.

11c **[H]Ostiarii et ianitores**: dicti ad custodiendum templi ostium ut ipsi teneant clauem et non sinant ingredere iud<a>eum neque inmundum.

De monachis:

12a **Monachus**: gr<a>eca ethimologia (-ty-) uocatus, eo quod sit singul<ar>is. Monas enim gr<a>ece singulariter (-tas) dicitur.

12b **Cenobit<a>e:** dicimus in co<m>mune uiuentes. C<o>enobium enim plurimorum est.

12c **Anachorit<a>e**: dicte (-ti) qui post c<o>enobialem uitam deserta petunt. Quia [h]eremum remotum dicimus, et illi <qui> remouent se a conspectu hominum propterea [h]eremit<a>e dicte (-ti), id est ab homines (-nibus) remoti. Anachorit<a>e una chorit<a>e, quasi una curte.

12d **Abba**: sirum (sy-) est nomen, latine pater dicitur.

Legio: a sex milia (-libus) armatorum dicta, quasi lecti, id est armis electi. Et est propria lingua<e> Macedonum; falanx (pha-) dicitur lingua gallorum, latine caterua.

Legio: habet sexaginta centurias, manipulos XXX, c[h]o<h>ortes XII, turmas ducentas.

14a. **Centuria**: est pars exercitus in centenos milites diuisa.

14b **Manipulus**: ducentorum est militum.

14c **Manipuli**: dicti qui ante bellum [de]stipul<a>e uel alicuius <h>erb<a>e fasciculos sibi pro signo faciebant, a quo signo manipulares milites cognominati sunt.

14d. **Turma**: XXX equites sunt.

14e **C[h]o<h>ors**: quingentos milites habet.

15 **Libertus**: dictus quasi a seruitute liberatus uel alicuius uinculum (-lo).

8. Isi. VI 19, 32; Ansil. LI 47 // 9. Isi. VI 19, 80; Ansil. LE 269 // 10. Isi. VII 12, 22; Ansil. LE 395 // 10a. Isi. VII 12, 22; Ansil. DI 5 // 10b. Isi. VII 12, 23; Ansil. YP 24 // 11. Isi. VII 12, 24; Ansil. LE 38 // 11a. Isi. VII 12, 29; Ansil. AC 257 // 11b. Isi. VII 12, 31; Ansil. EX 741 // 11c. Isi. VII 12, 32; Ansil. OS 89 // 12a. Isi. VII 13, 1; Ansil. MO 241 // 12b. Isi. VII 13, 2; Ansil. CE 292 // 12c. Isi. VII 13, 3-4; Ansil. AN 9 // 12d. Isi. VII 13, 5; Ansil. AB 1 // 13. Isi. IX 3, 46; Ansil. LE 79 // 14. Isi. IX 3, 47; Ansil. LE 79 // 14a. Isi. IX 3, 48 // 14b. Isi. IX 3, 50; Ansil. MA 662 // 14c. Isi. IX 3, 50; Ansil. MA 663 // 14d. Isi. IX 3, 51; Ansil. TU 223 // 14e. Isi. IX 3, 51; Ansil. CO 2307 // 15. Isi. IX 4, 47; Ansil. LI 94.

M

1 **Mat<h>ematica**: gr<a>ece, latine doctrinalis sciencia (-ti-) dicitur.

Mille: a multitudine dicitur.

Milicia (-ti-): a multicie (-tia-) dicitur.

<In> mense Marcio (-ti-): qui est anni principium, sol[em] in signum Arietem discurrit.

5 **Medicina**: dicta a modo, id est mediocriter ad<h>ibeatur.

Manus: apud gr<a>ecos ciros (cheir) uocatur.

Malagma: quod sine igne maceretur.

Momentum: dictum a temporis breuitate, quasi puncto.

Mancipatio: dicta quia res manu capitur. Unde oportet mancipio manu a<p>prehendere.

10 **Munic<a>e (Ma-)**: sunt uincula quibus manus capiuntur.

Mensis: nomen gr<a>ecum est <a luna>. Luna enim mene uocatur gr<a>eco sermone.

Mensis Februarius: nuncupatur a Februa (-o), id est Platone (Plu-), cui eo mense sacrificaba[n]tur.

Mensis Ianuarius: superior (-ris), Febroarium <diis Manibus> consecrauerunt romani.

Mensis Februarius: nominatur a febre, id est <a>egritudine.

15 **Marcius (-ti-)**: dicitur a Marte et pro eo, quod eo tempore cuncta animancia (-ti-) agantur ad mare<m> et ad concu<m>bendi uoluntatem (-lup-).

Mensis Aprelis (-pri-): pro Venere dicitur, quasi Afro[n]dis (-phro-). Gr<a>ece enim Afrodis (-phrodite) Venus dicitur, quia hoc mense omnia aperiuntur in flore<m>, quasi Aperilis.

Mensis Maius: dictus a Maia, a matre[m] Mercurii uel a maioribus natu.

Mensis Iunius: quasi iunior sit.

Mensis Iulius et Augustus: de honoribus hominum, Iulii et Augusti C<a>esarum, nuncupati sunt.

20 **Mensis September**: nomen habet a numero et imbre, quia septimus est a Marcio (-ti-) et imbres habet.

Mensis October, Nouember atque December: finit, pro eo quod denarius numerus claudit.

Martires (-ty-): gr<a>ece, latine testes dicuntur, quia gr<a>eci testimonia martiria (-ty-) dicuntur.

Monarc<ha>e: sunt qui singulare<m> possident principatum.

M

1. Isi. III. praef.; Ansil. MA 872 // 2. Isi. III 3, 5; Ansil. MI 38 // 3. Isi. III 3, 5; Ansil. MI 52 // 4. Isi. III 71, 24; Ansil. MA 838 // 5. Isi. IV 2; Ansil. ME 75 // 6. Isi. IV 9, 2; Ansil. MA 746 // 7. Isi. IV 9, 11; Ansil. MA 369 // 8. Isi. V 25, 25; Ansil. MO 235 // 9. Isi. V 25, 31; Ansil. MA 551 // 10. Isi. V 27, 10; Ansil. MA 631 // 11. Isi. V 33, 1; Ansil. ME 353 // 12. Isi. V 33, 4; Ansil. FE 18 // 13. Isi. V 33, 4; Ansil. IA 139 // 14. Isi. V 33, 4; FE 18 // 15. Isi. V 33, 5 // 16. Isi. V 33, 7; AP 188 // 17. Isi. V 33, 8; Ansil. MA 352 // 18. Isi. V 33, 9; Ansil. IU 157 // 19. Isi. V 33, 10; Ansil. IU 141 // 20. Isi. V 33, 11; Ansil. SE 445 // 21. Isi. V 33, 11; Ansil. OC 99 // 22. Isi. VII 11, 1; Ansil. MA 833 // 23. Isi. IX 3, 23; Ansil. MO 243.

Monos: gr<a>eci singularitas dicunt, arci (–khe) principatus est.

25 **Milicia (-ti-)**: autem a multis dicta, quasi a multicia (-ti-).

Mercennarii: sunt qui seruiunt accepta mercede.

Mancipium: a capiendo manu[m] et quasi sub manu<s> potestate tenendum et imperandum.

Mater: dicta quasi in ea concre[h]etur maceria (-te-) corporis. Creatio est patris et mat[h]erie formatio corporis est matris.

N

1 **Numerum centum**: dicitur a cantu (-tho).

<Medicinae>: nomen autem medicin<a>e a modo, temperamento dicta (-tum).

Nigrum: gr<a>eci melan uocant.

Nox: a nocendo dicta, eo quod o[c]culis noceat.

5 **Noctis partes**: septem sunt, id est uesper, crepusculum, conticinium, intempestam (-tum), gallicinium, matutinum, diluculum.

5a **Crepusculum**: est dubia lux. Nam creperum dubium dicimus, hoc est inter lucem et tenebras.

5b **Vesper**: ab stella occidentali, qui (quae) post solem antecedit tenebras. De qua Virgilius: 'Ante diem clauso conponit uesper Olimpo (-lym-)'.

5c **Conticinium**: est quando omnes silent. Conti[s]cescere autem silere est.

5d **Intempesta**: est medium et in[h]actuosum noctis tempus, quando agi nichil potest. In[h]actuosa sine actu.

5e **Gallicinium**: propter gallos, qui precones sunt diem.

5f **Matutinum**: est inter abcessu<m> tenebrarum et aurora<m> incipiente<m>.

5g **Diluculum**: quasi iam incipiens parua diei lux.

5h **Aurora**: clarescentis exordium diei.

Neomenia: a noua luna dicta. Apud nos Kalend<a>e, apud hebreos mensem (-ses), que (quia) per luna<e> cursu<m> supputantur. Gr<a>eci men[s]e luna<m> noua<m> appellant[ur], inde neomenia a noua luna.

Noe: requies interpretatur, quod sub illo omnia retro [h]acta opera quieuerunt per diluuium.

24. Isi. IX 3, 23; Ansil. MO 244 // 25. Isi. IX 3, 45; Ansil. MI 52 // 26. Isi. IX 4, 31; Ansil. ME 422 // 27. Isi. IX 4, 45; Ansil. MA 558 // 28. Isi. IX 5, 6; Ansil. MA 875.

N

1. Isi. III 3, 5; Ansil. CE 362 // 2. Isi. IV, 2; Ansil. ME 76 bis // 3. Isi. IV 5, 5; Ansil. NI 59 // 4. Isi. V 31, 1; Ansil. NO 346 // 5. Isi. V, 31, 4; Ansil. NO 346 // 5a. Isi. V 31, 7; Ansil. CR 138 // 5b. Isi V 31, 5; Ansil. VE 485 // 5c. Isi. V 31, 8; Ansil. CO 1777 // 5d. Isi. V 31, 9, 10; Ansil. IN 1720 // 5e. Isi. V 31, 11; Ansil. GA 56 // 5f. Isi V 31, 12; Ansil. MA 918 // 5g. Isi. V 31, 13; Ansil. DI 424 // 5h. Isi. V 31, 14; Ansil. AV 348 // 6. Isi. VI 18, 10; Ansil. NE 303 // 7. Isi. VII 6, 15; Ansil. NO 72.

Noemi: consolatam dicitur.

Neptunum: aquas mundi pr<a>edicant, et dictus Neptunus, quasi nube tonans.

10 **Nimpha[s] (Nym-)**: deas aquarum putant, dictas a nubibus. De nubibus diriuatur (de-) nimph<a>s (nym-). Nimphas (Nym-) deas aquarum, quasi nomina (nu-) limpharum (lym-). Ipsas dicunt et Musas, quas (quae) et nimphas (nymphae), et non inmerito, quia aqu<a>e motus musicen efficit. <Nam?> semen uiri spuma est sanguinis.

O

1 **Oriens**: ab exortu solis nuncupatus. Occidens quod facit occidere.

<Librama>: octauo kalendas octubras sol <a>equino<c>tium facit.

Oxe<i>a: est a[c]cutus morbus, aut cito trans[i]it aud (-t) celerius interficit. Oxi (-y) enim gr<a>ecos (-ci) a[c]cutum et uelocem dicunt.

<De legibus diuinis et humanis>: omnes autem leges aut diuin<a>e sunt aud (-t) human<a>e. Diuin<a>e nature (-ra), human<a>e moribus constant.

5 **<H>omicidium**: uocabulum compositum est ex homine et c<a>ede. Subaudis hominem c<a>edere, occidere.

Officium: autem ab efficiendo dictus (-tum). Propter dec[h]orem sermonis mutata littera officium dicitur.

Osanna: saluifica. Subaudis populum tuum uel totum mundum.

O<f>ferturium (-to-): oblatio qu<a>e altari offertur et sacrificatur a pontificibus.

<H>olocaustum: est ubi totum igne consumitur quod offertur. <H>olo<n> enim gr<a>ece totum dicitur, caus[t]is incensio, et <h>olocaustum totum incensum.

10 **Obciones (-ti-)**: dicti quod sint electi. Nam optare eligere est.

P

1 **Pragma**: gr<a>ecum est, quod latine dicitur causa, unde et pragmaticum (-ca) negotia dicuntur.

8. Isi. VII 6, 57; Ansil. NO 74 // 9. Isi. VIII 11, 38; Ansil. NE 339 // 10. Isi. VIII 11, 96; Ansil. NI 91 i cf. Isi. VIII 11, 77.

O

1. Isi. III 42, 2; XIII 1, 4; Ansil. OR 215 // 2. Isi. III 71, 29 // 3. Isi. IV 6, 1; Ansil. OX 3 // 4. Isi. V 2, 1; Ansil. LE 62 // 5. Isi. V 26, 15; Ansil. HO 25 // 6. Isi. VI 19, 1; Ansil. OF 63 // 7. Isi. VI 19, 23; Ansil. OS 14 // 8. Isi. VI 19, 24; Ansil. OF 49 // 9. Isi. VI 19, 35; Ansil. HO 21 // 10. Isi. IX 3, 41; Ansil. OB 679.

P

1. Isi. V 22, 1; Ansil. PR 6.

Poi<o>ter (-tes): gr<a>ece, latine qualitatiua dicitur, quale sit.
Progon (Pso-): gr<a>ece, latine uituperationem dicitur.
Perspicu<a>e uoces: sunt qu<a>e longius protrahuntur.
5 **Paradisus**: gr<a>ece, latine <h>ortus dicitur. Paradisus hebraice Eden dicitur, latino sermone deliti<a>e (-ci-) uel epul<a>e interpretatur.
Pliades: a plur<al>itate dict<a>e.
Planet<a>e: stell<a>e dict<a>e qu<a>e non sunt fix<a>e in c<a>elo ut reliqu<a>e, set (-d) in aere feruntur.
<De inuentoribus medicinae>: primus repertor medicin<a>e apud gr<a>ecos per<h>ibetur Apollo. Defunctus (-to) ille (-lo) filius <A>escolapius (-cu-) laude uel opere ampliauit, et ille (-lo) a fulmine percussus (-so) ars simul cum a<u>ctore defecit. Postea medicine (-na) per quingentos latuit annos, per[h]actos (-tis) annos (-nis) Ypocrates (Hip-) reuocauit eam in lucem.
Pleuresis (-ri-): dolor est lateris.
10 **Peripleumonia**: est pulmonis uitium cum dolore uehementi et suspiria (-o).
Percussionem: gr<a>eci apoplexi[a]n uocant.
Pestilentia: est contagium et, dum aprehenderit unum, ad plures trans[i]it.
P<r>u[r]rigo: est a perurendo et ardendo.
Pustula: quasi putrescat.
15 **Prognostica**: pr<a>euisio <a>egritudinum, id est a pr<a>enoscendo.
Priuilegia: autem sunt leges priuatorum, quasi priuata<e> leges. Nam priuilegium inde dictum, quod in priuato feratur.
Pactum: dictum quasi ex pace factum, ab eo quod est paco, unde et pepigit.
Placitum: similiter, ab eo quod placet.
Pactum: ex pace conueniens. Placitum uero nolens conpellitur, ueluti quando quisque paratus sit in iuditio (-ci-) ad respondendum; quod nemo potest dicere pactum, set (-d) placitum.
20 **Possidet**: autem iuste qui non inretitur cupiditate. Qui autem cupiditate tenetur, possessus est, non possessor.
Peculium: minorum est personarum siue seruorum.
Parricidium: parentem occidere, c<a>edem facere.
Peruasio: est rei alien<a>e manifesta pr<a>esumptio.
Piaculum: dictum pro eo quod expiari potest.
25 **P<o>ena**: dicta eo quod puniat aut in carcere aut in exilio aut in morte.
Patibolum (–bu-): enim uulgo furca dicitur, quasi ferens caput. Suspensum enim et strangulatum exanimat, set (-d) patiboli (-bu-) minor

2. Isi. II 29, 4; Ansil. PO 49 // 3. Isi. II 29, 13; Ansil. PR 2166 // 4. Isi. III 20, 10; Ansil. VO 166 // 5. Isi. XIV 3, 2; Ansil. PA 328 // 6. Isi. III 71, 13; Ansil. PL 319 // 7. Isi. III 71, 20; Ansil. PL 133 // 8. Isi. IV 3, 1-2; Ansil. ME 77 // 9. Isi. IV 6, 8; Ansil. PL 313 // 10. Isi. IV 6, 9; Ansil. PE 837 // 11. Isi. IV 6, 10; Ansil. AP 140 // 12. Isi. IV 6, 17; Ansil. PE 1242 // 13. Isi. IV 8, 7; Ansil. PR 2781 // 14. Isi. IV 8, 20; Ansil. PU 406 // 15. Isi. IV 10, 2; Ansil. PR 2165 // 16. Isi. V 18; Ansil. PR 1428 // 17. Isi. V 24, 18; Ansil. PA 52 // 18. Isi. V 24, 19; Ansil. PL 64 // 19. Isi. V 24, 19; Ansil. PA 64 // 20. Isi. V 25, 3; Ansil. RE 1406 // 21. Isi. V 25, 5; Ansil. PE 68 // 22. Isi. V 26, 16 // 23. Isi. V 26, 19; Ansil. PE 1170 // 24. Isi. V 26, 26; Ansil. PI 33 // 25. Isi. V 27, 2; Ansil. PE 272 // 26. Isi. V 27, 34; Ansil. PA 773.

p<o>ena quam crucis. Nam patibolum (-bu-) adpenso<s> statim exanimat, crux autem suffixos diu cruciat, sicut latro, quem confregerunt crura.

Partes diei: tres sunt: mane, meridies et suprema.

27a **Mane**:

27b **Suprema:** est postrema pars diei.

Pridie: quasi priori die.

Pentaticus (-teuchus): enim a quinque uoluminibus dicitur. Penta (-te) enim gr<a>ece quinque dicitur, te<u>c<h>us (-chos) uolumen dicitur.

30 **Problemata**: autem gr<a>ece, latine propositiones sunt, quod disputatione soluendum sit, id est qu<a>escio (-ti-).

30a **Qu<a>estio**: dicitur qu<a>esitio.

Presbiter (-by-): gr<a>ece, latine senior dicitur.

Patriarcha: gr<a>eca lingua su<m>mus patrum interpretatur.

Petrus: a petra, <a> Christum (-to) nomen accepit.

P<o>enitentia: dicta quasi puni<t>entia, eo quod ipse homo in se punit quod male admisit. Perfecta est <autem> p<o>enitentia pr<a>eterita defle-re et futura non admi<t>tere.

35 **<De Deo>**:

35a **Primum**: apud hebr<a>eos Dei nomen El dicitur.

35b **Secundum**: Eloi.

35c **Tercium (-ti)**: {H}Eloe.

35d **Quartum**: Saba[h]oth

35e **Quintum**: Elion.

35f **Sextum**: Eieie, id est qui est.

35g **Septimum**: Adonai.

35h **Octauum**: Ia.

35i **Nonum**: Tetragram<m>aton.

35j **Decimum**: Saddai.

35k **Messias**: hebraice, gr<a>ece Xristus (Chris-), latine unctus, hebraice Ihesus, gr<a>ece Sot[h]er, latine Salutaris siue Saluator. Hoc enim uocatur <homo>usion quia unus est cum patre.

35l **<Oriens>**: propterea Deus oriens uocatur quia luminis est fons et inlustrator est rerum.

Paraclitus (-cle-): autem gr<a>ecum est, latine dicitur aduocatus.

Paraclisis: graece, latine consolatio dicitur.

27. Isi. V 30, 13 // 27a. Isi. V 30, 10; Ansil. MA 592 // 27b. Isi V 30, 16; Ansil. SU 902 // 28. Isi. V 30, 21; Ansil. PR 1201 // 29. Isi. VI 2, 2; Ansil. PE 395 // 30. Isi. VI 8, 14; Ansil. PR 1528 // 30a. Isi. VI 8, 15; Ansil. QUE 180 // 31. Isi. VII 12, 20; Ansil. PR 676 // 32. Isi. VII 12, 5; Ansil. PA 805 // 33. Isi. VII 9, 2; Ansil. PE 1314 // 34. Isi. VI 19, 71; Ansil. PE 362 // 35a. Isi. VII, 1, 3; Ansil. EL 1 // 35b. Isi. VII 1, 4; Ansil. EL 190 // 35c. Isi. VII 1, 5; Ansil. EL 177 // 35d. Isi. VII 1, 7; Ansil. SA 19 // 35e. Isi VII 1, 9; Ansil. EL 147 // 35f. Isi. VII 1, 10; Ansil. EL 1 // 35g. Isi. VII 1, 14; Ansil. AD 541 // 35h. Isi. VII, 1, 15; Ansil. IA 1 // 35i. Isi. VII 1, 16; Ansil. TE 657 // 35 j. Isi. VII 1, 17; Ansil. SA 110 // 35k. Isi. VII 2, 6-7, 14; Ansil. ME 518 // 35 l. Isi. VII, 2, 27 // 36. Isi. VII 3, 12; Ansil. PA 371 // 37. Isi. VII 3, 10; Ansil. PA 370.

Patriarc<ha>e: patrum principes dicuntur. Archos gr<a>ece princebs (-ceps) dicitur.

Profecie (-phetiae): genera septem sunt. Primum genus extasis, quod est mentis excessus, sicut uidit Petrus uas illud submissum de c<a>elo. Secundum genus uisio, sicut uidit Esaiam Dominum sedentem super solium excelsum. Tercium (-ti-) genus somnium, sicut Yachob (Ia-) dormiens uidit sc[h]alam. Quartum genus per nubem, sicut ad Moisen (-y-) et ad Yob (Job) post plagam locutus est Deus. Quintum genus uox de c<a>elo, sicut ad Abraham sonuit dicens: 'Ne inicias manum tuam in puerum'. Et ad Saulum in uia: 'Saule, Saule, quid me persequeris?'. Sextum genus accepta parabola, sicut apud Salomon<em> in Prouerbiis et apud Balaam ad Balaae (-lac). Septimum genus repletia (-o) Sancti Spiritus, sicut pene apud omnes profetas (-ph-).

40 **Publicani**: dicti conductores ue<c>tigalium fi<s>ci uel qui <per> publica negotia s<a>eculi lucra sectantur.

Peregrini: dicti qui ignorant[ur] parentes a quibus orti sunt.

Poet<a>e: dicti eo quod fingunt [h]ac componunt co<m>menti sibi honestiorem [h]ac necessarium sermonem.

Pagani: ex pagis At<h>en<i>ensium dicti, ubi exorti sunt. Gentiles autem dicti qui stant ut fuerunt geniti et nondum crediderunt et sine lege sunt.

Proconsules: dicti eo quod uicem consulis fungerentur, sicut procurator uicem tenet maior<em> [pro]curatoris, id est auctoris.

45 **Princebs (-ceps)**: dictus quod primus capiat et dignitatem et ordinem.

Patricii: dicti pro eo quod, sicut patres, ita prouideant rei public<a>e.

Pr<a>efecti: dicti quod pr<a>etoria potestate pr<a>esint.

Pr<a>ecores (-to-): quasi pr<a>epositores.

Pr<a>esides: qui alicuius loci tutelam pr<a>esidialiter tenent.

50 **Plebs**: autem dicta a plur<al>itate.

Pr<a>esides: rectores prouinci<a>e sunt, dicti quod pr<a>esunt.

Pr<a>etores: autem quasi pr<a>eceptores ciuitatis et principes. Qu<a>estores quasi qu<a>esitores.

Pallas: autem dicta ab insula Pallane (-le-) in T<h>racia, in qua nutrita est.

Pater: dictus quod ex eo patretur genera (-nus), id est procre[h]etur.

55 **Parentes**: dicti quasi parientes. Genitores a gignendo dicti. Crementum enim semen est masculi, quasi creamentum, unde animalium et hominum corpora concipiuntur.

38. Isi. VII 7, 1; Ansil. PA 805 // 39. Isi. VII 8, 33-36; Ansil. PR 2006 // 40. Isi. IX 4, 32; Ansil. PU 25 // 41. Isi. IX 4, 41; Ansil. PE 632 // 42. Isi. VIII 7, 1; Ansil. PO 43 // 43. Isi. VIII 10, 1-2; Ansil. PA 68 i GE 183 // 44. Isi. IX 3, 8; Ansil. PR 1739 // 45. IX 3, 21; Ansil. PR 1293 // 46. Isi. IX 3, 25; Ansil. PA 808 // 47. Isi. IX 3, 26; Ansil. PR 417 // 48. Isi. IX 4, 6; Ansil. PL 241 // 49. Isi. IX 3, 28; Ansil. PR 73 // 50. Isi. IX 4, 6; Ansil. PL 241 // 51. Isi. IX 4, 15; Ansil. PR 738 // 52. Isi. IX 4, 6; Ansil. PR 1143 // 53. Isi. VIII 11, 75; Ansil. PA 119 // 54. Isi. IX 5, 3; Ansil. PA 748 // 55. Isi. IX 5, 4-5; Ansil. PA 466.

Posteritas: dicta quasi postera <a>etas.
Pronepos: dictus quasi porro natus, ex nepote natus.

Q

1 **<Orare>**: qui autem uult per oratione<m> uolare ad Deum duas alas faciat sibi: ieiunium et ele<e>mosinam (-sy-), et ascendet celeriter et exaudi<e>tur.
Quinquagenarii: eo quod quinquaginta pr<a>esunt militibus.

R

1 **R<h>et[h]orica**: ad recte docendo (-dum) facundior.
Renes: gr<a>eci nefre (-phroi) dicunt.
Ratum: dicitur rectum et racionabile (-ti-).
Res: dicta a[d] recte <h>abendo.
5 **Regula**: dicta quod recte ducit.
Responsorios: quod unus (-no) cantante alter respondeat.
Reconciliatio: est qu<a>e post completa p<o>enitentia ad<h>ibe[n]tur, <nam> reconciliamur Deo.
Regnum: a regibus dictum. Sic<ut> reges a regendo uocati, ita regnum a regibus.
Reges: ob hanc causam apud gr<a>ecos basilei uocantur, quod tanquam bases populum sustinent. Et bases coronas habent. Quando (-to) enim quisque magis pr<a>eponitur, tanto amplius pondere laborum grauatur.
9a **Tirannos (Ty-)**: dicimus pessimos reges luxorio<s>e (-xu-) uiuentes et crudelissimam dominationem in populis exercentes.

S

1 **Situs**: a positione dictus.

56. Isi. IX 5, 26; Ansil. PO 514 // 57. Isi. IX 5, 27; Ansil. PR 2474.

Q

1. Isi. VI 19, 64; Ansil. OR 49 // 2. Isi. IX 3, 31; Ansil. QUI 171.

R

1. Isi. II 23, 2; Ansil. RE 1742 // 2. Isi. IV 7, 24; Ansil. RE 1050 // 3. Isi. V 24, 21; Ansil. RA 276 // 4. Isi. V 25, 3; Ansil. RE 1406 // 5. Isi. VI 16, 1; Ansil. RE 790 // 6. Isi. VI 19, 8; Ansil. RE 1595 // 7. Isi. VI 19, 74; Ansil. RE 205 // 8. Isi. IX 3, 1; Ansil. RE 783 // 9. Isi. IX 3, 18; Ansil. RE 732 // 9a. Isi. IX 3, 20; Ansil. TI 164.

S

1. Isi. II 26, 8; Ansil. SI 597.

Scribo: actiuum uerbum demonstrat, quia rem facientis indicat.

Scribor: pacientis (-ti-) est, quoniam pati se [h]ostendit.

Simphonia (Sym-): est ex graui et a[c]cuto sono modulatio temperamentum.

Suaues uoces: subtiles sunt et spiss<a>e, clar<a>e atque a[c]cut<a>e.

Sidera: est stellis plurimis <facta>.

Stella: singularis est.

Sol: dictus eo quod solus luceat [et] aliis sideribus obscuretur (-ratis).

Stell<a>e: ab stando dict<a>e, quia stant in c<a>elo fix<a>e nec cadunt.

<Iubar>: splendor solis, lun<a>e et stellarum iubar uoca[n]tur, quod in modum iub<a>e radii ipsorum extendantur.

Sanitas: est integritas corporis et sanitas dicta est a sanguinis statu[s].

Sanguine: gr<a>eci ema[th] (hai-) uocant.

Sanies: dicta quia ex sanguine nascitur.

Scita: sunt qu<a>e plebes constituunt; uocata scita quod ea plebs sciat.

Senatus consultum: quod senatores populis consulendo de[s]cernunt.

Satura: lex est qu<a>e de pluribus rebus eloquitur; dicta satura a saturitate et copia rerum.

Sedi[c]tio: dicta dissensio ciuium, quod seorsum alii ad alios eunt.

Sacrilegium: est idola adorare et a[d] sacra lege discedere.

Stuprum: est rapere et rapta<m> corrumpere.

Su<p>plicium: a[d] su<p>plicamenta (-to).

Seruitus: a seruando iussa, id est seruitute.

Serum: uocatum a clausis seris; quando nox uenit, seras claudunt homines et dormiunt.

<Nox>: siderum lucem (lux) in nocte consolatur soporantes (operan-) et animantibus (-tia) qu<a>e lucem solis ferre non possunt.

Sol[i]sticium (-ti-): dictum quasi solis stacio (-ti-), quod tunc sole stante crescant dies et noctes.

Sol[e]sticia (-ti-): due (-o) sunt unum <a>estiuum, octauo kalendas iulii, [de] quo tempore remeare sol[e] ad inferiores incipit circulos; aliud <h>iemale, octauo kalendas ianuarias, quo tempore sol alciares (-tio-) incipit circulos petere.

S<a>ecula: dicta quod se sequantur; ab euntibus etenim aliis alios accedunt (suc-).

<P>salmorum liber: gr<a>ece psalterium, hebraice nabla, latine organum dicitur.

2. i 3. Isi. I 9, 1 // 4. Isi. III 20, 3; Ansil. SI 310 // 5. Isi. III 20, 10; Ansil. SU 17 // 6. Isi. III 60, 1; Ansil. SI 100 // 7. Isi. III 60, 1; Ansil. ST 86 // 8. Isi. III 71, 1; Ansil. SO 153 // 9. Isi. III 71, 3; Ansil. ST 85 // 10. Isi. III 71, 18; Ansil. IV 10 // 11. Isi. IV 5, 1; Ansil. SA 403 // 12. Isi. IV 7, 39; Ansil. SA 391 // 13. Isi. IV 8, 22; Ansil. SA 398 // 14. Isi. V 11; Ansil. SC 241 // 15. Isi. V 12; Ansil. SE 323 // 16. Isi. V 16; Ansil. SA 567 // 17. Isi. V 26, 11; Ansil. SE 161 // 18. Isi. V 26, 12; Ansil. SA 97 // 19. Isi. V 26, 14; Ansil. ST 457 // 20. Isi. V 27, 3; Ansil. SU 893 // 21. Isi. V 27, 32; Ansil. SE 614 // 22. Isi. V 30, 17; Ansil. SE 617 // 23. Isi. V 31, 1; Ansil. NO 346 // 24. Isi. V 34, 1; Ansil. SO 168 // 25. Isi. V 33, 2; Ansil. SO 168 // 26. Isi. V 38, 1-2; Ansil. SE 73 // 27. Isi. VI 2, 15; Ansil. PS 4.

Sacrificium: dictum quasi sacrum factum, quia corpus Christi et sanguin[a]em (-guis), dum sit ex fructibus terr<a>e; sanctificatur et fit sacramentum.

Sacramentum: est babtismi (baptismum) et crisme (-ma), corpus et sangu[in]is, quia uirtus diuino secrecius (-ti-) sacratur.

30 **Simbolum (Sym-)**: gr<a>eci signum uel conlatio dicunt. Post discessum apostoli[s] signum posuerunt, indicium ad pr<a>edicacionis (-ti-) et confirmacionis (-ti-) fide<m>.

Simon Bar-iona: dictus pro eo, Bar quippe sira (sy-) lingua filius dicitur. Iona <h>ebraice dicitur columba, filius Io<h>anna, hoc est filius Io<h>annis.

Saulus: hebraice dicitur temptator, quia ecclesia<m> temptauit. Paulus mirabilis siue electus.

Simon Cananeus: de uico Cana[h]an.

Simulacra: autem a[d] simulando dicta, quia similat iusta utique et est falsa.

35 **Satanas**: gr<a>ece, latine aduersarius siue transgressor dicitur.

35a. **Diabolus**: gr<a>ece, latine criminator dicitur.

Senatui: nomen <a>etas dedit, quod seniores essent.

Senatus consultus: a[d] consulendo et tractando est dictus.

Serui: a seruando iura domini sui dicti.

T

1 **Thesis**: gr<a>ece, latine pr<a>epositum (pro-) nominatur.

Topica: est disciplina inueniendorum argumentorum.

Thesys (-sis): spatio (positio) uocis et finis.

Triones: boues dicti, quod terram terant, quasi terriones terra<e> ruptores.

5 **Trocisc[h]os**: gr<a>ece rota dicitur.

Testes: dicti quod testamentum signant.

Testamentum: dictum quia, nisi testator mortuus fuerit, nec confirmari potest nec sciri quid in eo scriptum sit, quia clausum et obsignatum est. Et inde dictum testamentum quia non ualet nisi post testatoris monumentum, unde et apostolus: 'Testamentum', inquid (-it), 'in mortuis confirmatur'.

Testamentum <h>olographum: auctoris manu totum conscriptum atque

28. Isi. VI 19, 38; Ansil. SA 85 // 29. Isi. VI 19, 39-40; Ansil. SA 61 // 30. Isi. VI 19, 57; Ansil. SI 260 // 31. Isi. VII 9, 4-5; Ansil. SI 288 // 32. Isi. VII 9, 7-8; Ansil. SA 599 // 33. Isi. VII 9, 18; Ansil. SI 289 // 34. Isi. VIII 11, 6; Ansil. SI 323 // 35. Isi. VIII 11, 19; Ansil. SA 497 // 35a. Isi. VIII 11, 18; Ansil. DI 2 // 36. Isi. IX 4, 8; Ansil. SE 322 // 37. Isi. IX 4, 9; Ansil. SE 322 // 38. Isi. V 27, 32; Ansil. SE 614.

T

1. Isi. II 15, 2; Ansil. TE 571 // 2. Isi. II 30, 1; Ansil. TO 86 // 3. Isi. III 20, 9; Ansil. TE 571 // 4. Isi. III 71, 7; Ansil. TR 330 // 5. Isi. IV 9, 10; Ansil. TRO 428 // 6. Isi. V 23; Ansil. TE 591 // 7. Isi. V 24, 2; Ansil. TE 577 // 8. Isi. V 24, 7; Ansil. TE 577.

subscriptum, unde et nomen accepit. Gr<a>eci enim <h>olo<n> totum dicunt, graphin (-phen) litteram.

Testamentum irritum: est si [h]is qui testauit capite diminutus est aut si non irritum (*corr. ex* irrite) (rite) factum sit.

10 **Talio**: dictus similitudo uindict<a>e, ut taliter quis paciatur (-ti-) ut fecit.

Tempora anni: qua<t>tuor sunt: uer, [h]<a>estas, a<u>tumnus et <h>iems. Tempora dicta a co<m>munionis temperamento, quod inuicem se humore, siccitate, calore et frigore temperent. H<a>ec et curricula dicunt<ur>, quia non stant, sed currunt.

Thomas: Didimus (-dy-) gr<a>ece, latine geminus.

Tetrarc<ha>e: sunt quartam partem regni tenentes. Nam tetra gr<a>ece quattuor sunt.

Tribuni: dicti quod militibus siue plebibus iura tribuant (-unt).

V

1 **Verba**: a uerberato aere dicitur.

Urion (O-): dictus ab urina, id est ab inundatione aquarum.

Ulcus: putredo et ulcera et uulnus.

Usum fructuarium: ideo dicitur quia donator ex ea usum fructum a<d> se retinet.

5 **Vincula**: a uinciendo.

Verbera: dicta quia cum agitantur, aerem uerberant.

Virges (-gae): a[d] uiriditate dict<a>e, uel quod uim habeant arguendi.

Ver: autem dictus (-tum) quod uiret.

Volumen: liber est, a uoluendo dictus (-tum).

10 **Vulcanum**: ignem uolunt et dictus Vulcanus quasi uolicanus, quod per aerem uolet et ignem de nubibus emittat.

9. Isi. V 24, 8; Ansil. TE 577 // 10. Isi. V 27, 24; Ansil. TA 115 // 11. Isi. V 35, 1; Ansil. TE 211 // 12. Isi. VII 9, 16; Ansil. TO 58 // 13. Isi. IX 3, 34; Ansil. TE 667 // 14. Isi. IX 3, 29; Ansil. TR 275.

V

1. Isi. I 9, 1; Ansil. VE 267 // 2. Isi. III 71, 10; Ansil. OR 237 // 3. Isi. IV 8, 19; Ansil. UL 17 // 4. Isi V 24, 27 // 5. Isi. V 27, 6; Ansil. VI 267 // 6. Isi. V 27, 14; Ansil. VE 287 // 7. Isi. V 27, 18; Ansil. VI 291 // 8. Isi. V 35, 3; Ansil. VE 256 // 9. Isi. VI 13, 2; Ansil. VO 90 // 10. Isi. VIII 11, 39; Ansil. UU 13.